

Doğu Akdeniz’de Uyuşmazlık Teşkil Eden Deniz Alanlarında Gerçekleştirilen Hidrokarbon ve Doğalgaz Çalışmalarının Kıbrıs Sorunu’na Yansıması ile Soruna Getirdiği Yeni Dinamikler

İlkay TÜRKEŞ¹

Özet: Tarihte konumu dolayısıyla çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış, birçok ticaret yoluna geçiş sağlamış ve stratejik konumu itibari ile hegemonik güce sahip olmak isteyen devletlerin dikkatini çekmiş olan Doğu Akdeniz bölgesi, günümüzde Orta Doğu ve enerji yataklarını kontrol altında tutmak için bir anahtardır. Çevresinde birçok kıyıdaş devleti barındıran, enerji havzalarına sahip ve kıyıdaş dahi olmayan küresel güçteki devletler ile enerji şirketlerinin dahi konuşlanmaya çalıştığı Doğu Akdeniz’de paylaşılamayan ve üzerinde mutabık kalınmayan çatışmalı deniz alanları mevcuttur. Bunların en başında Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) olarak iddia ettiği ve Türkiye’nin kıta sahanlığını ihlal eden alanlar gelmektedir. GKRY’nin enerji şirketleri ve bölge devletlerle yaptığı antlaşmalar yarım asırdan fazladır süren Kıbrıs Sorunu’na farklı boyutlar kazandırmış ve yeni dinamikler getirmiştir. Bu durum, birbirini iki taraflı besleyen bir çözümsüzlük haline gelmiş; paylaşılması istenmeyen kaynakların açtığı yeni başlıklar üzerinde, tartışılması gereken birçok problemi yaratmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Doğu Akdeniz, Kıbrıs Sorunu, Münhasır Ekonomik Bölge, Hidrokarbon ve Doğalgaz, Güvenlik.*

The Reflection of the Hydrocarbon and Natural Gas Studies in the Sea Areas that Constitute Conflicts in the Eastern Mediterranean to the Cyprus Problem and the New Dynamics Brought to the Problem

Abstract: Due to its location in the history, the Eastern Mediterranean region, which has hosted various civilizations, has switched to many trade routes and took the attention of states those want to have hegemonic power due to its strategic location, is a key to keep the Middle East and energy deposits under control. There are conflicting sea areas in the Eastern Mediterranean, which have many riparian or even not riparian states around and have energy basins in the Eastern Mediterranean where even energy companies are trying to deploy. On top of Greece and the Greek Cypriot administration as the alleged exclusive economic zone and continental shelf in Turkey comes violate fields. Agreements made by the Greek Cypriot Administration with energy companies and regional states have brought different dimensions and brought new dynamics to the Cyprus Problem, which has been going on for more than half a century. This situation has become a solution that feeds on

---

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Ana Bilim Dalı, E-posta: turkesilkay@gmail.com

both sides; it created many problems to be discussed on new topics opened by sources that are not shared.

Key Words: *Eastern Mediterranean, Cyprus Problem, Exclusive Economic Zone, Hydrocarbon and Natural Gas, Security.*

Giriş

Doğu Akdeniz Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına göre merkezi konumda bulunan; Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya'nın enerji kaynaklarının Avrupa'ya ulaşımını sağlayan, enerji ulaşım hatlarını kontrol eden ve tüm Akdeniz Coğrafyası ile birlikte dünya ticaretinin yaklaşık üçte birini bünyesinde barındıran çok önemli bir kesişim noktasıdır (Yaycı, 2019, s. 13).

21. yüzyılın başından itibaren deniz yatağının daha derin yerlerinin işletilebilir hale gelmesiyle birlikte Doğu Akdeniz'in önemi hidrokarbon ve doğal gaz gibi enerji rezervleri nezdinde artmış ve ekonomik kaynak kapısı haline gelerek yeni bir fırsat ve rekabet ortamı oluşturmuştur (Yaycı, 2019, s. 11).

Rekabet halinde olan kıyıdaş ve kıyıdaş olmayan ülkelerden en yüksek düzeyde uzlaşmazlık Türkiye-GKRY-Yunanistan-KKTC bünyesinde yaşanmaktadır. Yunan-GKRY sınırlandırma tezlerinin gerek uluslararası hukukta gerek Türk kıta sahanlığı açısından oluşturduğu tezatlık, büyük diplomatik sorunlara yol açmış ve askeri anlamda da gelişmeler kaydedilmesine sebebiyet vermiştir.

Diğer yandan yarım asırdan fazladır çözüme kavuşmayan Kıbrıs Sorunu, bu rekabet ve ortam içerisinde daha da çözülmez duruma gelmiş ve buradan yola çıkarak farklı çözüm modelleri üretilmeye başlanmıştır. Adanın tek hükümrani gibi davranan Güney Kıbrıs yönetiminin tavrı, Doğu Akdeniz sınırlandırma uyuşmazlıklarını etkilediği kadar, adadaki soruna da bir nevi köstek olur pozisyonundadır.

Çalışmanın amacı Doğu Akdeniz havzasında gerçekleşen deniz yetki alanları uyuşmazlıklarını Yunanistan-GKRY ve TÜRKİYE-KKTC olmak üzere iki ayrı ana kategoride inceleyerek, Kıbrıs Sorununda açtığı yeni başlıkları ve gündemleri yorumlamaktır. Makalede, çeşitli kitaplardan, makalelerden ve haberlerden yararlanılmıştır. “Yunan-GKRY tezleri nelerdir?”, “Yunan-GKRY tezleri hangi

uluslararası deniz hukuku prensiplerine aykırılık oluşturmaktadır?”, “Türk kıta sahanlığı haklılığını nereden almaktadır?”, “Doğu Akdeniz mücadelesinden Kıbrıs Sorunu nasıl etkilenmiştir?” gibi sorulara cevap aranacaktır. Son dönemde tırmanışa geçen münhasır ekonomik bölge ve Doğu Akdeniz birçok akademik çalışmayı beraberinde getirse de Kıbrıs Sorununa değinerek Doğu Akdeniz sonucu, bu sorunda hangi dinamiklerin değiştiğine değinen/odaklanan çalışma neredeyse çok azdır. Bu anlamda çalışma, literatüre farklılık getirmesi anlamında önemlidir.

1. Doğu Akdeniz’in Jeopolitik Önemi

Latince “*Mediterraneus*” sözcüğünün karşılığı olan Akdeniz, taşıdığı anlama bakıldığında “dünyanın merkezi yeri” veya “ülkelerin ortasındaki yer” manasına çıkmaktadır (Şahin, 2019, s. 203). Akdeniz, NATO’nun “*choke-point*” olarak adlandırdığı tampon nokta olmasıyla birlikte Sicilya Kanalı, Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı ve Türk Boğazları’nı bünyesinde barındırır (Kedikli ve Çalağan, 2017, s. 122).

Tarihten bu yana medeniyetlerin ve uygarlıkların yoğunlaştığı nokta olan Doğu Akdeniz ise günümüzde Tunus’taki Bon Burnu ile İtalya’ya bağlı Sicilya Adası’nın batıya uzanan ucundaki Lilibon Burnu arasında çizilen hattın doğusundaki bölgeyi ifade eder ve bu sınırlar içerisinde adlandırılır (Yaycı, 2020, s. 17). Doğu Akdeniz yüzyıllarca siyasi, askeri ve ekonomik egemenlik mücadelesi ortasında kalmış ve her güç odağı tarafından ana hedef haline gelerek, stratejik bir deniz ve hava üssü olma özelliğini taşımıştır (Şahin, 2019, s. 204). O denli ki, çoğu kez *Mare Nostrum* (Bizim Deniz) veya çevresinde bulunan zengin Orta Doğu-Mezopotamya topraklarından mütevellit Verimli Hilal hitabında da bulunmuşlardır. Tarihsel süreçte küresel ve bölgesel güçler, hem kendi menfaat ve güvenliklerini uzak mesafelerden koruma hem de diğer devletleri tehdit ve baskı altında tutma gayreti ile Doğu Akdeniz’e yerleşme ve esasen Orta Doğu’yu denetim altında bulundurma gayreti ile birlikte Rusların sıcak denizlere inmesini engelleme açısından, Kuzey Afrika’yı da benzer şekilde denetimde tutma çabasından sürekli askeri mücadele sahası olmuştur (Yaycı, 2020, s. 21).

Kara ve deniz yoluyla yapılan dünya ticaretini ele aldığımızda, konumu itibarıyla adeta kıtalararası bir lokomotif görevi gören ve dünyanın en değerli ticaret yollarına

geçışı sağlayan bu havza, batısında Cebelitarık Boğazı'nı güneyinde ise Süveyş Kanalı'nı bulundurur ve sağladığı güzergahla gemiler okyanuslara açılır (Kedikli ve Çalağan, 2017, s. 122). Bugün Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkeler arasında İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya ve Tunus yer almaktadır. Kıbrıs adası ise bulundurduğu iki devlet ile birlikte coğrafi olarak merkezin de merkezinde yer almaktadır. Görüldüğü üzere havza, Orta Doğu bölgesini kontrol etmekle birlikte Orta Doğu petrolünün Akdeniz, Ege ve Atlantik'e aktarılmasını da sağlamaktadır. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde enerji konusunda Orta Doğu'da bahsedilen kaynakların erişimine paralel olarak, havzanın enerji jeopolitiği açısından daha fazla önem arz eder hale gelmiştir (Kedikli ve Çalağan, 2017, s. 124).

Doğu Akdeniz'in tarihteki bu önemi son 20 yılda yani 2000'li yıllardan itibaren daha da artmıştır. Özet olarak, dünyanın önemli deniz ulaştırma yollarını bünyesinde barındırması, bölgede keşfedilen hidrokarbon kaynakları ve bu bağlamda Kıbrıs meselesinde açtığı yeni başlıklar, Arap Baharı ve Suriye'de yaşananlar; Doğu Akdeniz'i kilit konuma getirmiştir (Doğru, 2015, s. 506).

1.1. Kıbrıs Adasının Konumu İtibariyle Taşıdığı Önem

Doğu Akdeniz'in jeostratejik önemi açıklanırken, Kıbrıs adasının da ne denli önemli olduğu es geçilmemelidir. Havzada jeopolitik açıdan en önemli ada Kıbrıs'tır. Eski Çağ'dan bu yana Kıbrıs; konumu, madenlerinin zenginliği, doğal güzelliği, gemi yapımı için uygun olan ağaçları vs. ile çevre uygarlıkların dikkatini çekmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs'ın etrafındaki uygarlıklar ve sonraki oluşumlar ada ve bölge hakimiyeti için mücadele etmiştir. Akalar, Dorlar, Fenikeliler, Lüzinyanlar, Venedikliler gibi birçok eski uygarlık ve aynı şekilde Osmanlı Devleti'ne de cazip gelen ada birçok medeniyet altında hüküm sürmüştür.

Günümüzde de hegemon güçlerin gözlemi altındadır; zira Kıbrıs, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'in denetim altında tutulması açısından elzemdir. Ada, bütün Orta Doğu ülkelerini kontrolünde bulunduran "sabit bir uçak gemisi"ne benzetilmekte ve Orta Doğu'ya girişin anahtarı olarak görülmektedir (Yaycı, 2020, s. 20). Bu yönüyle batmayan bir uçak gemisi olan Kıbrıs adası, Süveyş Kanalı'nı ve Hazar Denizi'ndeki Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattıyla gelen petrolün dünya piyasasına

aktarılmasında çıkış yolu olan İskenderun Körfezi'ni kontrolü altında tutar. Kıbrıs bu sebeplerden dolayı hem askeri hem siyasi anlamda son derece kıymetlidir. Bu sebeptendir ki günümüzde adada hala daha, küçük bir toprak parçası dahi olsa İngiliz üsleri Dikelya ve Ağrotur'u elde bulundurmaktan vazgeçmeyen devletler vardır. NATO tarafından dahi kullanılan bu üsler son derece önemlidir. Bunun yanında "ayrı bir egemen toprak" olarak anılan bu üsler sayesinde çevrede keşfedilebilecek hidrokarbon kaynaklar üzerinde hak sahibi olabilme olasılığı da bulunmaktadır (Ak, 2014, s. 61). Ayrıca adaya tahsis edilen radar sistemleriyle bu üsler, bölgeyi tamamen kontrol altında tutmaktadır.

Adeta paylaşılamayan bir ada olan Kıbrıs'ta yarım asırdan fazladır süregelen uyuşmazlık da bu jeopolitik önemden kaynaklanmaktadır. Özellikle ada çevresinde enerji alanında başlanan çalışmalarla önemine önem katan ada, konumunun çevresinde önemli ve yüksek gelirli kaynaklara ev sahipliği yapar.

2. Kıbrıs Çerçevesinde Doğu Akdeniz Havzası'ndaki Enerji Çalışmaları ve Girişimler

Enerji kaynakları son yüzyıldır dünya politikası ve ekonomisi açısından çok önemli bir yer tutmaktadır ve bu kaynaklar arasında doğalgaz ve hidrokarbon yatakları dikkat çekmektedir. Bu türden önemli kaynaklarının keşfedilerek çıkartılması ve kullanılması, dünya siyasetinin odak noktasıdır. Son yıllarda Doğu Akdeniz bölgesinde de varlığı tespit edilen veya keşfedilmemiş ama varlığının öngörüldüğü bu doğal kaynaklar neticesinde kıyıdaş ve kıyıdaş dahi olmayan devletler arası uyuşmazlıklar artmıştır (Kuran, 2020, s. 274). Zamanın en büyük rekabetlerinden birisi, makul fiyata enerji arzını karşılamaktan geçmektedir; böylece uluslararası kuruluşlar, politika yapan merciiler ve özel sektörler ciddi anlamda bu potansiyeli taşıyan bölgelere yönelmişlerdir (Kuran, 2020, s. 275). Avrupa Birliği, enerji şirketleri gibi uluslararası örgütler ve uluslararası şirketler de havzada yer kapma yarışi içerisine girmiştir (Yaycı, 2020, s. 18).

Kıbrıs ve havza özelinde enerji çalışmalarını ele aldığımızda, bölgede iddia edilen kaynak miktarı, ilk olarak 2010 yılında *United States Geological Survey (USGS - ABD Jeolojik Araştırmalar)* tarafından yayınlanan raporda ileri sürülmüş ve Levant Havza'sında metodolojiye uygun gerçekleşen araştırma sonucunda, bölgede, 1,7

milyar varil petrol ile 122 trilyon kübik feet gaz bulunduğu iddia edilmiştir (USGS, 2010). Bu raporun yayınlanmasıyla birlikte odak noktası bir kez daha Doğu Akdeniz olmuştur.

Bu bağlamda, Doğu Akdeniz’de yaklaşık olarak toplam değeri 1,5 trilyon dolar olan 30 milyar varil petrole eşdeğer hidrokarbon yatakları bulunduğu öngörülmele beraber bu rezervin, Türkiye’nin yaklaşık 572 yıllık, Avrupa’nın ise 30 yıllık doğal gaz ihtiyacını karşılayabilecek seviyede olduğu değerlendirilmektedir (Yaycı, 2019, s. 14).

Doğu Akdeniz bölgesinde son dönemde keşfedilen doğalgaz miktarları aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 1: Doğu Akdeniz Bölgesinde Son Dönemde (1999-2013) Keşfedilen Doğalgaz Miktarları (Aksoy Ercümen, 2016)

Sahanın Adı	Tahmini Rezerv (milyar m ³)	Sahiplenen Ülke	Keşif Yılı
Leviathan	509,7	İsrail-Filistin	2010
Tamar	283,3	İsrail-Filistin	2009
Afrodite	198,2	GKRY	2011
Kariş	51,0	İsrail-Filistin	2013
Mari-B	42,5	İsrail-Filistin	2000
Tanin	34,0	İsrail-Filistin	2012
Gazze Marine	28,3	Filistin	2000
Dalit	14,2	İsrail-Filistin	2009
Şemşon	8,5	İsrail-Filistin	2012
Dolfin	2,3	İsrail-Filistin	2011
Noa	1,1	İsrail-Filistin	1999

Bölgenin enerji potansiyeli Orta Doğu ve Rusya gibi mevcut ihracatçı ülkelerin potansiyellerine rakip olmamakla birlikte, ithalatçı ülkeler açısından bağımlılığı azaltacak bir alternatif olarak değerlendirilmiştir. Nitekim Doğu Akdeniz ülkelerine baktığımızda bu potansiyelin ekonomik kazanca çevrilmesi son derece önemli

görülmüş ve rekabeti artırmıştır. Söz konusu kaynakların deniz tabanında olması ise doğal olarak deniz yetki alanları hususunda önemli tartışmalara yol açmıştır. Nitekim en çok bölgeye sahip olan devletin daha çok kaynak çıkarma ihtimali söz konusudur. Bu ihtimali göz önünde bulunduran bölge devletleri birçok noktada uluslararası hukuku ve diğer kıyıdaş devletlerin haklarını ihlal eden fiili uygulamalara yönelerek kazançlarını maksimuma çıkarma yolunu izlemiştir.

Diğer yandan Kıbrıs adası özelinde ise petrol araştırmalarının başlaması ile birlikte, çevrede 8 milyar varil petrol rezervi olduğu ve bu miktarın yaklaşık değerinin 400 milyar dolara tekabül ettiği tahmin edilmektedir (Yaycı, 2019, s. 19).

Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden çok daha önceden harekete geçen ve daimî iş birliği içerisinde bulunan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Yunanistan'ın bölgede sürdürdüğü karşıt politikalar, Türkiye'yi İskenderun Körfezi çevresine hapsederek 41.000 kilometre karelik alana itmek amaçlı sürdürülmektedir. Bu sebeple Güney Kıbrıs 2003'ten başlayarak çeşitli bölge ülkelerle Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) antlaşmaları imzalamış ve ilan ettiği sözde MEB alanındaki parselleri çeşitli uluslararası şirketlere, kaynak araştırmaları yapmaları üzerine satışa sunmuştur. GKRY'nin sırasıyla Mısır, Lübnan ve İsrail ile deniz yetki alanı belirlemesi üzerine, Doğu Akdeniz'de sınırlandırma sorunları en üst düzeye çıkmıştır (Kuran, 2020, s. 276). Bu noktada atılan adımlar uluslararası hukuk bakımından birçok sorun teşkil eder duruma gelmiştir. GKRY dahil; İsrail, Lübnan, Mısır ve Libya olmak üzere altı ülke MEB ilan etmiştir. Bu minvalde 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) uyarınca ortaya konulan kavramları doğru bilmek ve savunmak, Türkiye'nin ve KKTC'nin çıkarlarını savunurken kolaylık sağlayacaktır. Nitekim Türkiye bu asılsız adımlara notalar vererek karşılıklı bulunmuş ama yeterince üzerine düşmemiştir. GKRY'nin attığı adımların ise bu sözleşmenin belirlediği maddelere dayanılarak gerçekleştirilmiş olduğu iddia edilse de tam tersi bir durum söz konusudur.

2.1. Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlıklarında Kıta Sahanlığı (KS) ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramları ve İki Kavram Arasındaki Farklar

Doğu Akdeniz'de birçok ülke arasında deniz yetki alanları sınırlandırılmasına yönelik sorunlar ve uyuşmazlıklar yaşanırken deniz hukukunda yer alan ve bu

sorunların da belkemiğini oluşturan kavramlara dikkat etmekte fayda vardır. Örneğin, GKRY'nin sözde münhasır ekonomik bölgesinden bahsederken veya Türkiye'nin iddialarını kıta sahanlığı üzerinden ne şekilde yürüttüğünü anlatırken bu kavramların anlamını ve aralarındaki farkları da bilmek çok önemlidir.

2.1.1. Kıta Sahanlığı (KS) Kavramı

Coğrafi olarak kıta sahanlığı kavramı, kıyı devletinin kara ülkesinin denizin altında süren doğal uzantısı olarak tanımlanmaktadır.

Kıta sahanlığının hukuki bir kavram olarak ortaya çıkması ise 1945 Truman Bildirisi'nde yer almasıyla oluşur ve bu bildirim ile ABD, kıta sahanlığında bulunan deniz yatağının altındaki ve üzerindeki kaynakların kullanım hakkının Amerika Birleşik Devletleri (ABD) hükümetine ait olduğu ilan edilir (Yaycı, 2019, s. 6). Bunu izleyen ikinci aşama ise 1958 tarihli Birinci Deniz Hukuku Konferansı olur ve burada imzalanan sözleşmelerden birisi olan 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nde kıta sahanlığı kavramı yer alır.

Sözleşmenin 1. maddesine göre; “Kıta sahanlığı, a) Kıyıya bitişik fakat karasuları dışında 200 metre derinliğe kadar olan su altı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya o derinliğin ötesinde üstteki suların derinliğinde zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkân tanıdığı yere kadar uzanan yerleri; b) adaların kıyılarına bitişik olan benzeri sualtı alanlarının deniz yatağı veya toprak altını” ifade etmek üzere kullanılmıştır (Kuran, 2020, s. 230).

Yani kıta sahanlığı, kıyıya bitişik, 200 metre derinliğe veya doğal kaynakların işletilebildiği bunun ötesindeki bir derinliğe kadar olan deniz yatağını ve deniz tabanını ifade eder (Yaycı, 2019, s. 7).

1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin hazırlanmasıyla birlikte neredeyse bütün kavramlara yer verilmiş ve kıta sahanlığı da bu sözleşmenin 76'ncı maddesinde yerini almıştır. Bu sözleşme, kıta sahanlığının hukuki tanımını yapar iken derinlik ölçütü yerine genişlik ölçütünü ele alarak söz konusu maddeleri düzenlemiştir. 83'üncü madde ile de kıta sahanlığının sınırlandırılmasına yer verilmiştir.

2.1.2. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı

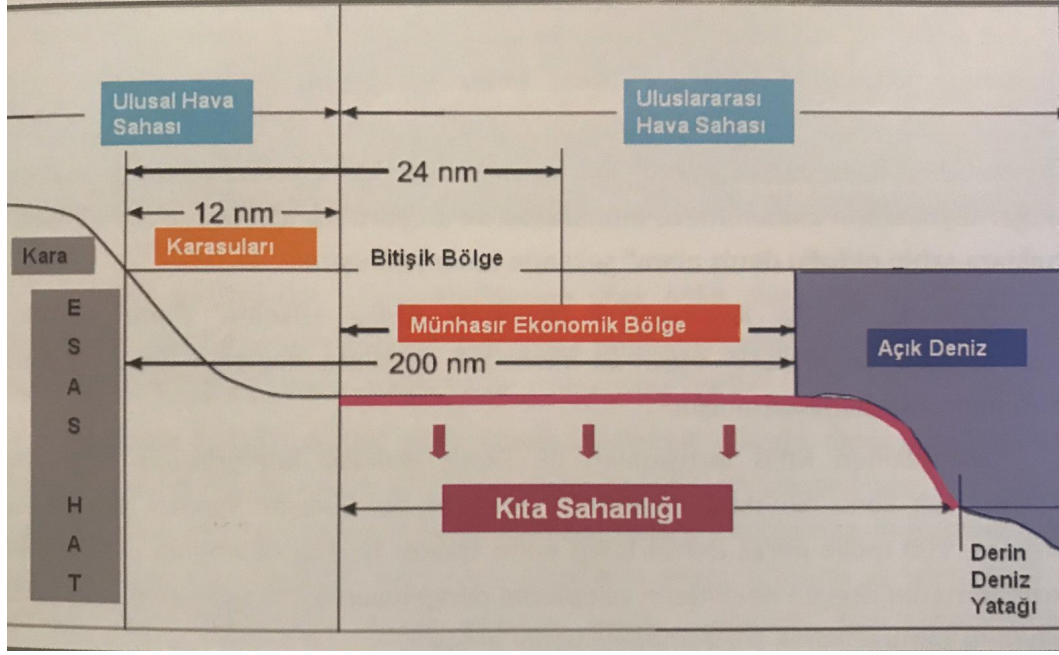
20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan ve denizler üzerinde kıyı devletine haklar veren diğer bir kavram ise münhasır ekonomik bölgedir. Ortaya çıkmasında rol oynayan etkenlerden biri artan balıkçılık bölgeleri ilanları olmuştur.

Münhasır Ekonomik Bölge, kıyı devletinin karasuları esas hattından başlatmak suretiyle 200 deniz mili açığa kadar giden deniz bölgesinde; su altında, toprak altında ve deniz yatağında kıyı devletine bazı ekonomik haklar veren bölgedir ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 56. ve 60. maddeleri uyarınca; kıyı devleti bu bölgede, canlı-cansız-maden kaynakları araştırabilir, suni adalar-tesisler kurabilir (Kendilerine ait karasuları olamaz), akıntılardan-sulardan enerji üretebilir, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine izin verecek haklar doğurur (Kütükçü ve Kaya, 2016, s. 85). Bilimsel araştırmalar yapılabilir, deniz çevresinin korunması ve muhafazası konusunda ülkeye yargı yetkisini verir.

2.1.3. Kıta Sahanelığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Farkları

MEB ve Kıta Sahanelığı'nın sınırlandırılmasında aynı prensipler benimsenmiştir; her iki müessese de açık deniz rejiminin istisnası niteliğindedir ve kıyı devlete münhasır haklar verir (Kütükçü ve Kaya, 2016, s. 86). Ancak aralarında önemli farklılıklar da mevcuttur. Buna göre:

- Kıta sahanlığı, kara ülkesinin denizdeki coğrafi uzantısına göre tespit edilirken; MEB, sahildevletinin coğrafi yapısından bağımsız olarak haklar tanır (Kütükçü ve Kaya, 2016, s. 86).
- MEB, karasularının ölçülmeye başladığı esas hatlardan itibaren 200 deniz miline kadar uzanabilir; kıta sahanlığı ise karasularının ötesinde 200 deniz milinden uzun, bazen 350 deniz miline kadar uzanabilir (Yaycı, 2019, s. 11).
- Kıta sahanlığı toprak altı ve denizaltında canlı-cansız kaynaklar için hak verir iken; MEB, bunlara ek olarak deniz yatağı üstündeki sularda da yetki tanır.
- Sahildevletler kıta sahanlıklarında kendiliğinden hak sahibidirler ve herhangi bir ilanda bulunmadan *ab initio* ve *ipso facto* (kendiliğinden-doğası gereği) şekilde hakka sahip olurlar. MEB ise ilana bağlıdır ve bildirilmelidir.

Şekil 1: Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Farkları (Yaycı, 2019, s. 9).

2.2. Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz Havzasında İleri Sürdüğü Tezler

2.2.1. GKRY Tezleri

Doğu Akdeniz'de deniz sorunlarının esasını kıta sahanlığı ve MEB alanlarının sınırlandırmasından kaynaklı olduğu açıktır. İki ya da daha fazla devlet arasındaki bir deniz alanı uluslararası hukukun her bir devlete tanıdığı azami alanı verebilecek kadar geniş olmayabilir; ki Doğu Akdeniz dar bir alanı kapsamaktadır. Buna göre her durumda karşılıklı antlaşmalarla bu sorunların çözüme kavuşması gerektiği aşikardır (Acer, 2019, s. 9).

Bölgesel aktörlere baktığımızda, enerji çalışmaları hususunda ilk anlaşmazlık Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile yaşanmaktadır. En önemli sorun Türkiye-KKTC-GKRY-Yunanistan dörtgeninde teşkil etmektedir. GKRY, 2000'li yıllardan itibaren, muhtemel rezervlerin mevcut olduğu öngörüsünden hareket ederek tek taraflı faaliyetler icra etmiş ve bölgede diğer kıyıdaş devletlerle antlaşmalar yaparak Türkiye'nin yalnızlaşması ve zaten ambargo altında olan-tanınmayan KKTC'nin Doğu Akdeniz'de daha da çıkmaza sokulması gayesiyle hareket etmiştir.

GKRY'nin karasuları genişliği 12 mildir ve bununla birlikte 200 m. derinlik ya da işletilebilirlik esasında kıta sahanlığına sahip olduğunu öngören bir yasası

mevcuttur (Başeren, 2010, s. 11). GKRY, 5 Nisan 2004 tarihli Resmî gazetede 24 mil genişliğinde bitişik bölge ile 200 mil genişliğinde MEB ilan etmiş (Başeren, 2010, s. 11) ve bu girişimlerini her uluslararası diplomatik adımında olduğu gibi, Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında; bir diğer deyişle, “adanın tek temsilcisi” farz edilerek gerçekleştirmiştir. Bu nedenle Güney Kıbrıs yönetimi, hem uluslararası hukukun öngördüğü karşılıklı sahili bulunan devletlerle anlaşarak hakça bir sınırlandırma yapılması ilkesini, hem de KKTC ile Türkiye’nin hak ve görüşlerini dikkate almamıştır (Sandıklı, Ünal ve Budak, 2013, s .24).

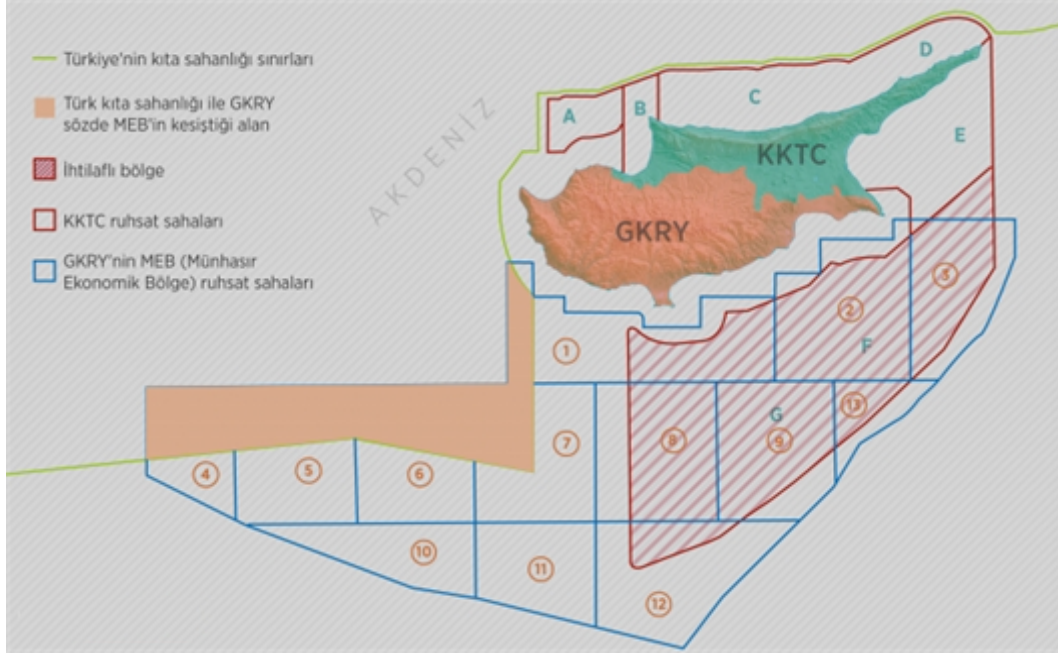
GKRY’nin diğer kıyıdaş ülkelerle yaptığı antlaşmalara geldiğimizde ise ilk olarak 17 Şubat 2003’te Mısır ile MEB sınırlandırma antlaşması yaptığını görmekteyiz (Acer, 2019, s. 9). Ancak uluslararası deniz hukuku gereğince deniz alanlarının sınırlandırılmasında “anakaralar” esas alındığından Mısır’ın muhatabı karşılıklı kıyısı olan Türkiye olmalıydı (Yaycı, 2019, s. 39). Ayrıca yine aynı şekilde Mısır, Türkiye ile sınırlandırma antlaşmasında bulunsaydı, GKRY ile yaptığı antlaşma sonucu belirlenen sınırdan yaklaşık 11.500 kilometre kare daha fazla alana sahip olabilecekti (Yaycı, 2019, s. 39). Nitekim antlaşma 2004 yılında BM’ye tescil ettirilmiştir.

Mısır ile antlaşması üzerine havzada faaliyetlerini artıran GKRY, 17 Ocak 2007’de ise Lübnan ile benzeri bir sınırlandırma antlaşması imzalamış fakat Lübnan bunu iç hukuku bağlamında onaylamamıştır (Acer, 2019, s. 10). Ardından GKRY-İsrail antlaşması ise 17 Aralık 2010’da imzalanmış ve onaylanmıştır.

Türkiye, tüm bu antlaşmalara notalar vererek karşılıklı bulunsa da GKRY’nin faaliyetlerini durdurmakta yeterli olmamıştır (Kuran, 2020, s. 276). GKRY ayrıca Lübnan ile yaptığı antlaşma sonrası, 26 Ocak 2007 tarihinde, adanın güneyinde 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiştir (Başeren, 2010, s. 11). GKRY, ilan ettiği bu sözde sınırları ile karasından kat ve kat daha fazla deniz alanına sahip olmak istemekte ve uluslararası deniz hukuku prensipleriyle tezat düşmektedir. Aşağıdaki haritada da görüleceği üzere, bu sahalardan 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı parseller Türkiye’nin 2 Mart 2004 tarih ve 2004/TURKUNO DT4739 sayılı notası ile haklarını saklı tuttuğu kıta sahanlığı alanlarının 7.000 kilometre karelik kısmına tecavüz etmiştir (Kuran, 2020, s. 276). Bunun yanında KKTC’nin de daha sonradan

ilan ettiği ve arama ruhsatını Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı'na verdiği E-F-G bölgelerinde de çakışma yaşanmaktadır. Çünkü, Kuzey Kıbrıs'ın Karpaz yarımadası bölgesinin coğrafi şekli dolayısıyla KKTC güney kısmında yer alan deniz sahasında da doğal olarak hak sahibi olmaktadır.

Şekil 2: GKRY'nin MEB Ruhsat Sahalarının KKTC'nin Ruhsat Sahaları ve Türkiye'nin Kıta Sahanlığı ile İhtilafı (TRT Haber, 2019)²

GKRY, ilan ettiği sahaları araştırmaya açmak için ise birçok uluslararası enerji şirketine arama ruhsatı vermiştir. Bugüne kadar, İtalya'nın ENI şirketi 2-3-6-7-8-9-11-13; Güney Kore'nin KOGAS şirketi 2-3-9; Fransa'nın TOTAL şirketi 2-3-6-7-8-9-11; ABD'nin Exxon Mobil şirketi 10; ABD'nin Noble Energy şirketi 12; Katar'ın Qatar Petroleum şirketi 10; İngiltere-Hollanda'nın Shell şirketi 12; İsrail'in Delek şirketi 12 numaralı parsellerde bulunmuştur.

Bu sözde parsellerden 12 numara bir konuda önem teşkil etmektedir. Afrodit sahasında bulunan ve rezervler bakımından zengin kaynağa sahip olduğu öngörülen bu saha için İsrail yaptığı antlaşma sonrası GKRY'ye şikâyette bulunmuştur ve 12

² Haritada da belirtildiği üzere 1-4-5-6-7 numaralı sözde GKRY sahaları Türk kıta sahanlığı ile çakışmaktadır.

numarada hak iddia etmiştir. Bu antlaşma GKRY yerine Türkiye ile yapılırsa idi 12 numaralı parselin tümü İsrail'in olabilecekti.

Şirketlerden de görüldüğü üzere GKRY, Türkiye'ye karşı politikaları konusunda uluslararası arenada büyük destek görmekte ve sırtını büyük enerji şirketleri ve onların bağlı bulunduğu ülkelere yaslamaktadır. Özellikle Fransa'nın yakın zaman öncesine kadar Mari'de deniz üssü kurmaya ilişkin çalışmaları olmuş ancak sonradan bundan vazgeçilmiştir.

Gelişmelerin ardından Türkiye'yi en ciddi anlamda yalnızlaşmaya iten durum ise 8 Mayıs 2018 tarihinde Nikos Anastasiadis, Aleksis Çipras ve Benyamin Netahyahu ile birlikte Lefkoşa'da gerçekleşen üçlü zirve olmuştur. Burada konuşulan ve boru hattı projesi olan EastMed'in (İlk kez 2016'da gündeme gelmiş olmasına rağmen) ana hatları olmuştur. Önerilen projede İsrail'den çıkacak gaz Tunus ve Yunanistan üzerinden İtalya'ya ulaşarak Avrupa'ya ihraç edilecekti. Bu proje aynı zamanda yılda 8-16 milyar metreküp doğal gazın, bazı noktalarda denizin 2000 metre altından geçen 2000 km uzunluğunda bir boru hattını kapsamaktadır (Peker, Öztürk Oktay ve Şensoy, 2019, s. 101). Yaklaşık 6 milyar Euro'luk bir maliyeti olduğundan; bu projenin boru hattı olarak da sıvılaştırılmış doğal gaz (*LNG - Liquefied Natural Gas*) olarak da uygulamaya geçmesi gerçeklikten uzaktır. 2020'nin Ocak ayında taraflar arasında EastMed imzalanmış olsa da hala daha uygulamaya yönelik bir adım atılmamıştır ve bu birlik, Türkiye'ye karşıtlık politikasının başka bir adımı olarak görülebilir. AB'nin maddi destek verdiği ve aktif şekilde desteklediği bu projenin 2025 yılına kadar gerçekleşmesi planlanıyor gözükmektedir; bununla birlikte Rusya'ya olan bağımlılık azalacaktır ancak bütçe bakımından durum daha gerçekçi bir çerçeveye çizer (İstikbal ve Boyraz, 2019, s. 75). Zira Avrupa, Rusya'dan gelen gazı daha uygun fiyata almaktadır. Bu projenin gerçekleşmesi demek, Avrupa'nın gazı dört kat daha fazla fiyata satın alacak olması demektir. Ayrıca bu politikalar Rusya tarafından da desteklenmemektedir.

Özetle bakıldığında GKRY'nin Türkiye karşıtı güttüğü politikaları hakkaniyet ve coğrafyanın üstünlüğü prensiplerine tezat oluşturur ve hukuki bir dayanağı yoktur. 1969 Kuzey Denizi Davaları'ndan hareket ettiğimizde "coğrafyayı yeniden şekillendirmek mümkün değil" ise coğrafyanın kendisine göre ve ilgili devletlerin

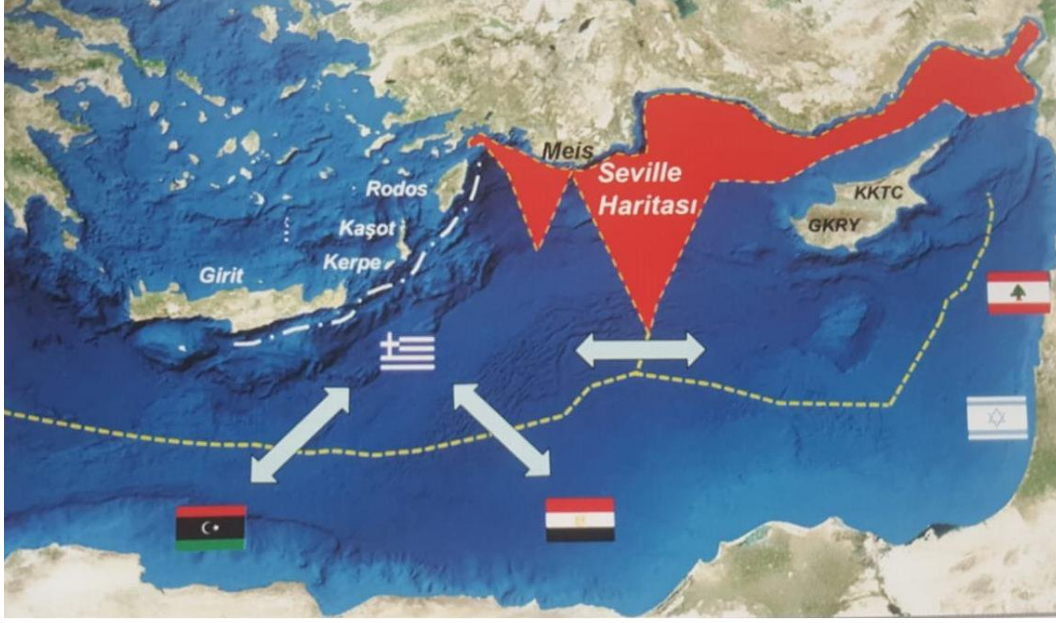
hakları gözetilerek hareket edilecektir. Coğrafyadan kasıt, anakaraların kıyı uzunluğudur ve kural olarak kıyı uzunluğu, deniz alanının büyüklüğünü belirleyecek en önemli hususlardan birisidir (Acer, 2002, s. 200). Bu durumda GKRY, hem Akdeniz’de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye’nin kıta sahanlığını ihlal edecek alanlarda MEB ilan etmekte hem de kendi anakarasından kat kat daha büyük bir alana sahip olmak istemektedir. Görüldüğü üzere bu durumun hukuki bir dayanağı ve haklılığı bulunmamaktadır. Hakkaniyet prensibini ele aldığımızda ise yine örnek davalar ve UAD kararları göz önünde bulundurulduğunda, bir anakaraya da bir adaya da deniz alanı tanınabilir; ancak bu tanınan alanlar eşit büyüklükte olamaz. Bu prensibin örnekleri şöyle sıralanabilir: Coğrafya yeniden tanımlamaz, başka devletin doğal uzantısı kesilemez, bütün ilgili/özel durumlara saygı gösterilir, hakkaniyet “eşitlik” anlamına gelmez (Doğru, 2015, s. 524).

Tek taraflı ve kara ile orantılı olmayan MEB ilanının da bu nedenle haklılığı yoktur.

2.2.2. Yunanistan Tezleri

Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’de öne sürdüğü tezlere baktığımızda ise GKRY ile en baştan beri paralel bir yol izlemekte ve iki ülke arasında antlaşma imzalamaya çalıştığı görülmektedir. Ancak Türkiye’nin sahası buna izin vermemektedir. Türkiye ile Yunanistan-GKRY uyuşmazlıklarının ana temelinde, Yunan adalarının da kendilerine ait kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeleri olabileceği düşüncesi ve Meis adasının özel konumu yatmaktadır. Buna dayanarak Yunanistan, Girit’in kuzeydoğu yönünden başlayarak Kaşot, Kerpe, Rodos ve Kaş’ın hemen bitişiğindeki Mies adasına kadar uzanan bir hat çekerek bu alanı kendi sahası olarak göstermektedir (Kuran, 2020, s. 284).

Şekil 3: Seville Haritası (Özbey, 2019)

Seville Haritası olarak adlandırılan ve bahsedilen sınırları belirten Yunan tezli harita yukarıda gibi Meis'i ortay hat olarak almakta ve Türkiye'yi yalnızca Antalya kıyılarına ve İskenderun Körfezi'ne hapsedmeyi öngörmektedir. Ancak bu durum yine hukukun belirlediği oransallık, coğrafyanın üstünlüğü, hakkaniyet ve kapatmama ilkelerine aykırıdır.

En başta Meis adasına kendinden büyük bir alanda deniz alanı tanımak neredeyse konuyla benzeşen hiçbir hukuk davasında görülmemiştir. "Kıta denize hakimdir." anlayışıyla hareket edildiğinde Türkiye'nin karşısında Meis adasının bir önemi kalmamaktadır. Örneğin, Gine-Gine Bissau davasında mahkeme, diğer ülkenin kıyısına daha yakın olan ada ile ilgili karar verirken, bu tür adaların iki ülke arası sınırlandırmada önemli derecede etki edebilme kapasitesi olmadığına ve buna izin verilmemesi gerektiğine karar vermiştir (Acer, 2002, s. 202). Kaldı ki Uluslararası Adalet Divanı (UAD) kararlarında adalara deniz alan yetkisi verilirken; ekonomik bağımsızlık durumlarına, adada yaşayıp-yaşamayan nüfusa ve faaliyetlere bakılır. Meis adası sosyal ve ekonomik yönden bağımsız değildir ve sınırlı bir yaşam vardır.

Bu tezlerin "kapatmama" ilkesine de tezat oluşturduğu görülmektedir. Sınırlandırma çizgisi, her ülkeye, kıyılarına yakın alanları bırakmasını; yani kıyıların önünü kapatmamasını öngörür (Yaycı, 2019, s. 60). Bu noktada

Yunanistan hem Ege adalarında iddia ettiği 12 mil durumunda hem Doğu Akdeniz’de Meis’i ortay hat olarak aldığı durumda kapatmama ilkesine ters düşer.

Meis adası “ters taraftaki adalar” kategorisine girmektedir. UAD kararlarına göre ters taraftaki adalar, ait olduğu devlete değil de diğer devletin anakarasına yakın olan adalardır (Kütükçü ve Kaya, 2016, s. 87). Bu duruma örnek teşkil edebilecek davalarda genellikle “ilgili durumlar” oluşturulmuş ve öyle karar verilmiştir. Yunan tezleri tamamı ile tek taraflı sürdürülmekte ve ters adaya hak tanınması noktasında anakara kapanmaktadır.

2.3. Türkiye ve KKTC’nin Doğu Akdeniz Havzasında İleri Sürdüğü Tezler

2.3.1. Türkiye’nin Tezleri

Türkiye Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs’ın tek hâkimi ve otoritesi gibi hareket ederek adanın güneyindeki doğalgaz yataklarına ilişkin çalışmasının karşısında yer almaktadır (Kuran, 2020, s. 278). Tüm bu gelişmeler ışığında, Türkiye’nin genel tutumu, deniz yetki alanlarının ilgili tüm kıyı devletleri arasında yapılacak antlaşmalar yolu ile belirlenmesi gerekliliğidir (Yaycı, 2019, s. 79). Yine de başta GKRY ve Yunanistan’ın tek taraflı faaliyetlerinde bir oldubittiye karşılık Türkiye, haklarını fiilen korumak için söz konusu bölgelerde deniz kuvvetleri bulundurmakta ve kaynak arama girişimlerini engellemektedir. Özellikle Mavi Vatan adı altında gerçekleştirdiği tatbikat yabancı birçok medyada ses getirmiş ve buna benzer tatbikatların devamı da gelmiştir. Bunun öncesinde de gerçekleşen 2006 tarihli Akdeniz Kalkanı Harekâtı, başta GKRY karşı, Türkiye’nin politikasını açıkça gözler önüne sermiş ve kararlı duruşunu ispatlamıştır. Bu tarz faaliyetler ve bölgede varlıklarını hissettirmeleriyle, Türk Deniz Kuvvetleri 2016 yılına kadar 14 yılda 14 geminin faaliyetini engellemiştir (Yaycı, 2019, s. 140).

İlk olarak Doğu Akdeniz’de günümüzde yaşanan MEB krizini başlatan olay olarak değerlendirebileceğimiz GKRY ile Mısır arasında MEB sınırlandırması yapan 2003 tarihli antlaşmadan sonra Türkiye tepki olarak 2 Mart 2004 tarihli notasını Birleşmiş Milletlere sunarak bu antlaşmayı tanımadığını açıkça ifade etmiştir (Başeren, 2010, s. 28). *Ab initio* ve *ipso facto* haklarını beyan etmiş ve birçok aynı tarz notayı, GKRY antlaşma imzaladıkça BM tarafına sunmuştur. 2005 tarihinde

BM Genel Sekreteri'ne gönderdiği bir diğer mektupta ise, deniz alanlarının sınırlandırılmasının tüm devletler için yükümlülükler yarattığını, Uluslararası deniz hukukuna göre Akdeniz gibi yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletlerin, birbiriyle iş birliği içerisinde hareket etmeye mecbur olduklarını kaydetmiştir (Başeren, 2010, s. 29).

Türkiye bu bölgede yalnızlığa itilmek istenirken aynı zamanda bu faaliyetlerinden dolayı sorumlu tutulmuş ve örneğin 2019'da AB tarafından bir dizi yaptırım kararı alınmıştır (Acer, 2019, s. 10). Öte yandan Türkiye 21 Eylül 2011'de KKTC ile bir kıta sahanlığı sınırlandırma antlaşmasında bulunmuş ve ardından Kasım ayında KKTC belirlediği 7 parselin ruhsatını, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na araştırma ve sondaj faaliyetleri yürütme açısından vermiştir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yürüttüğü tezlerin en önemli ve somut hali ise 27 Kasım 2019'da Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (BM tarafından meşru görülen otorite) ile imzalanan "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" olmuştur. Daha sonra BM'ye de tescil ettirilen bu antlaşma ile Türkiye, havzadaki oyunu kendi lehine çevirecek büyük bir koz elde etmiş ve Yunanistan'ın öne sürdüğü sahalarda önünü kapatarak, elini ciddi anlamda zayıflatmıştır.

KKTC ile imzalanan antlaşma sonrası Türkiye'nin ikinci olarak imzaladığı ve Libya ile yapılan deniz sınırlandırma antlaşmasının önemli hususlarına ve bölgede yarattığı değişimlere baktığımız zaman; kıta sahanlığını somut olarak ortaya koyduğunu, tamamen hakkaniyet ve coğrafi kriter ilkesini göz önünde bulundurarak örnek teşkil edecek bir antlaşmaya imza atıldığını, Yunan tezlerinin Girit'in kuzeydoğusundan başlayarak çizdiği ve öne sürdüğü iddialarını çürüttüğünü, antlaşma yanlısı tutumunu devam ettirdiği yönünde sıralayabiliriz (Kuran, 2020, s. 285).

Türkiye bu antlaşma ile deyim yerindeyse bölgede kartların yeniden dağıtılmasını sağlamış ve kendisine karşı yürütülen yalnızlık politikasından kurtulmuş, Doğu Akdeniz'de tek hamlesiyle tüm dengeleri değiştirebilecek güçte olduğunu gözler önüne sermiştir. Türkiye ile Libya arasındaki deniz yetki sınırlandırma

anlaşmasının tezini ortaya atan Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanı Tümamiral Cihat Yaycı, "Doğu Akdeniz'de Libya ile yapılan anlaşma, Yunanistan ve GKRY'nin savunduğu, AB'nin desteklediği Sevr niteliğindeki sözde Seville Haritası üzerinden Türkiye'yi 41 bin kilometrekarelik bir deniz alanına hapsetme gayesiyle yapılan siyasi oyunları bozdu" ifadesini kullanmıştır (NTV, 2019).

2.3.2. KKTC'nin Tezleri

KKTC en başta tanınmamasından mütevellit politikalarını genellikle Türkiye altında ve Türkiye ile paralel şekilde yürütmektedir. Ancak uluslararası hukuk tarafından belirtildiği üzere "tanınma" bir devletin devlet olabilmesi için şart değildir. Gerekli şartları yerine getiren KKTC, tanınmasa dahi bir devlettir. Ancak adada GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında ve adanın tümünü kapsayacak şekilde faaliyetleri hiç durmamış, aksine AB'ye üye kabul edildikten sonra daha da güçlenerek devam etmiştir. Bunun sonucunda Kıbrıslı Türklerin yaşadığı kimlik sorunu ortaya çıkmış ve egemenlik hakları görmezden gelinmiştir. Bahsedilen bu egemenlik haklarının gasp edilmesi de en açık şekilde adanın güneyinde bulunan ve Güney Kıbrıs yönetimi tarafından paylaşılması düşünülmeyen doğal gaz ve hidrokarbon kaynakları mevzusunda görülmektedir.

KKTC'nin karasuları genişliği 30 Temmuz 2008 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile belirtilmiş ve 12 deniz mili olarak kararlaştırılmıştır. Ayrıca 200 mile kadar kıta sahanlığını içeren yasası da mevcuttur. Bunun yanında yukarıda bahsedildiği üzere, Türkiye ile yaptığı kıta sahanlığı antlaşması neticesinde, kendi deniz yetki alanlarını da ortaya koyabilme fırsatı yakalamıştır. Parsellere ayrılan bölge incelendiğinde, sahaların adanın sadece kuzey bölümünü değil güney bölümünü de içerdikleri görülmektedir. Bu durum, Karpaz Burnu'ndan kaynaklanmaktadır, ancak çoğu zaman belirtilmemekte olduğundan soru işaretlerine yol açmaktadır. KKTC Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, A'da G'ye kadar adlandırılan bu alanlarda, TPAO ile deniz ve karada araştırma yapma ve bu doğal kaynakları değerlendirmede ortak çalışmayı öngören antlaşmayı imzalamıştır.

Türkiye ile Libya arasında imzalanan mutabakat muhtırası hakkında 2019 yılı Aralık ayı sonlarında yazılı açıklama yapan KKTC Başbakanı Ersin Tatar,

Türkiye'nin bu mutabakat ile kendisine karşı yürütülen planları boşa çıkardığını ifade etmiştir (Arslan, 2019).

3. Enerji Çalışmalarının Kıbrıs Sorununda Doğurduğu Sonuçlar

16 Ağustos 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte İngiltere'nin adada sömürge yönetimine son vermesi üzerine, Rumların adayı Yunanistan'a bağlamak anlamına gelen ENOSİS için önemli bir adım olmuştur. %70 Rum-%30 Türk oranında haklar belirlenirken buna bile sadık kalınmadan 3 yıl içerisinde 1955'ten beri meydana gelen olaylar yeniden vuku bulmuş ve en kanlı dönem içerisine girilmiştir. Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türkleri adada hep bir "azınlık" olarak görmüş ve refahlarını-kaynaklarını hiçbir zaman paylaşma taraftarı olmamışlardır. 1974'te garantörlük haklarını kullanan Türkiye ve gerçekleştirilen Barış Harekatı sonrası birçok ambargoyla karşı karşıya kalan Kıbrıs Türk toplumu, 15 Kasım 1983'te kendi self-determinasyon hakkını kullanarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilan ettiğinde, kat be kat daha fazla sıkıntılı günler geçirmeye başlamış; çünkü uluslararası kamuoyu tarafından tanınmamış, destek görmemiş ve çoğunlukla günümüzde de olduğu üzere, özellikle ekonomik anlamda Türkiye'ye bağımlı olarak varlığını sürdürmüştür. Çoğu kez KKTC'nin devletliliğini görmezden gelen Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ise uluslararası arenada destekleri arkasına toplamış ve adanın tek egemen otoritesiymişçesine hareket etmiştir.

4 Temmuz 1990'da GKRY, AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuş ve Sevilla Zirvesi'nde GKRY'nin 2004'te tam üyeliğe kabul edileceği garanti altına alınmıştır. Netice olarak AB'nin kendi hukukuna (toprak anlaşmazlığı olan ülkeler üye olamaz) dahi aykırı olan bir adım atılmış ve 1 Mayıs 2004'te, kayıtlarda Cyprus (Kıbrıs) adı altında, başkenti Nicosia ve resmî dili Yunanca gösterilerek (European Union, 2020) üyeliğe kabul edilmiştir.

Kıbrıs Sorununun çözümünde en büyük dönüm noktası sayılabilecek Annan Planı sürecinde dahi Güney Kıbrıs yönetimi hiçbir şekilde yapıcı olmamış ve verilen tavizlerden bile memnun ve tatmin olmamıştır. Referandumda "hayır" dedikten sonra, adadaki tüm kaynaklara tek taraflı olarak sahip olma amacı gütmüş ve sözde ilan ettiği deniz alanlarında da faaliyette ve antlaşmalarda bulunurken temel gayreti bu yönde olmuştur.

Güney Kıbrıs yönetiminin bu denli hırsı ve kaynakları hiçbir şekilde paylaşmama arzusu ile adada kendisini tek hakim konumda görüşü, birçok kez müzakereleri baltalamış ve bu görüşmelerin çökmesine neden olmuştur. Yine 2017 yılında BM Genel Sekreteri Antonio Guterres himayesinde yapılan Crans Montana görüşmelerinde Anastasiadis'in uzlaşmaz tavrı ve Kıbrıs Türk toplumunun "azınlık" olmasını kabul ettireceğini güttüğü tavrı, müzakereleri başarısız kılmıştır.

KKTC karşılaştığı ambargoların ve tanınmama sorununun haksızlığını yaşamaktadır. Özellikle Doğu Akdeniz'de ada çevresi doğal kaynakların paylaşımı hususuna baktığımız zaman, Kıbrıs Türkünün bakış açısının; bu kaynakların ortak hak ve değerler olduğu, iki toplumun da eşit şekilde paylaşması gerektiği, bunun hem ekonomik iş birliği hem de barış ve istikrarı güçlendireceği bir adım olacağı düşüncesi taşıdığı görülmektedir. Yani KKTC yönetimi daha liberal ve işbirlikçi politikalara sıcak bakmaktadır. Ancak GKRY'nin uzlaşmaz tavrı, her adımı sonuçsuz bırakmıştır.

Doğu Akdeniz'deki gelişmelere yönelik KKTC'nin tek başına gerçekleştirdiği en önemli adım, bugüne kadar, zamanın Dışişleri Bakanı Özdil Nami'nin İsrail'e giderek bu enerji kaynakları hususunda karşılıklı bağımlılık ve iş birliğine önem verilmesini söyleyebileceği bir platformu yakalaması olmuştur.

Doğu Akdeniz'de doğal gaz ve hidrokarbon arayışları ile Kıbrıs Sorunu kısır döngüye girmiş bir şekilde, iki taraflı birbirini etkileyen iki husus olmuştur.

Doğu Akdeniz'in Kıbrıs Sorununda yarattığı etkilere baktığımız zaman, ilk olarak Güney Kıbrıs yönetiminin art niyetinin ne denli kalıcı olduğu anlaşılmaktadır. Doğu Akdeniz'de bu hususların tırmanmasından önceki dönemlerde gerçekleşen müzakerelere baktığımız zaman, Kıbrıs Sorunu için en iyi modelin "federasyon" olduğu gündemde tutuluyordu ve bunun üzerine tartışmalar yürütülüyordu. Ancak karşı tarafın uzlaşmaz tavrı Kıbrıs Türk toplumu ve yönetimi tarafından daha net bir şekilde anlaşılmış olacak ki, **Doğu Akdeniz'deki enerji çalışmaları "iki devletli çözüm" arayışlarını** ve taleplerini gündeme getirmiştir (KRYK, 2017). Öncesinde bu imkânsız, gündeme gelmeyen ve BM kararlarına aykırı olduğu düşünülen bir modeldi. Bu anlamda yukarı bahsedilen GKRY-Yunanistan tezleri,

adadaki muhtemel çözüm modelini büyük ölçüde değiştirmiş ve yeni alternatifleri gündeme getirmiştir. Bunun yanında Rum tarafının uzlaşma ihtimali düşük olsa da kaynakların paylaşılabilme olasılığı göz önüne alınarak “**ekonomik iş birliğine dayalı gevşek federasyon**”u savunan kesimler de ortaya çıkmıştır.

Doğu Akdeniz’deki sondaj girişimlerinin tırmanması üzerine, **adanın iki tarafında da askeri anlamda yükselişler gelişmiştir**. Örneğin, GKRY, ABD’ye kullanması üzerine üsler vermiş, Fransa’ya Mari üssünü teklif etmiştir. Bu yönden ofansif bir tutum sergileyen Rum yönetimi, çözüm sürecini yavaşlatmakla kalmamış ortadan da kaldırmıştır. Savunma tarafında olan KKTC ise aynı şekilde karşılık vermek durumunda kalmış ve Türkiye’nin İHA/SİHA’ları yakın bir dönem önce Geçitkale Havalimanı’nda konuşlanmıştır. Günümüzde bir deniz üssünün kurulması da elzem görülmektedir. Bu noktada müzakerelerde her daim “adadan Türk askerinin çekilmesini” talep eden Rum yönetimi, bunun tam tersi sonuçlar doğuracak adımları bizzat kendisi atmış ve buna kendisi sebebiyet vermiştir. Türk askerinin adadan çekilmesinin hiçbir çözüm modelinde kabul edilmemesi gerektiği gibi tırmanan bu olaylar üzerine daha da artmasını gerektirmiştir.

Sonuç

Egemenliğini dünya çapında sağlamak isteyen her uygarlığın, medeniyetin ve yahut devletin; Doğu Akdeniz keşfedildi keşfedileli, buraya sahip olması gerekir. Geçmişte ticaret yollarına sağladığı geçiş, kıtalara açılan güzergahlar üzerinde olması gibi özellikler, son on yıldır enerji kaynaklarına erişim ile potansiyel hidrokarbon ve doğalgaz yataklarına sahip olmak; buradan da Orta Doğu’yu daimî kontrol altında tutabilme gayretine evrilmiştir. Bu rekabetten dolayı Doğu Akdeniz havzasında kıyısı olsun veya olmasın birçok ülkenin ulusal menfaati, diğer ülkelerden farklılaştığı ve çakiştığı için uyuşmazlıklar süregelmektedir.

Bu denizin öneminin yanında çevre kontrolü sağlayabilmek adına, doğal olarak karaya da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ise akla Doğu Akdeniz’in tam merkezî konumunu işgal eden Kıbrıs adası gelmektedir. Stratejik konumu itibariyledir ki adada, yarım asrı aşmış bir çatışma mevcuttur. 1960 ortak Kıbrıs Cumhuriyeti’nde hakları ve yönetimde egemen role sahip olması sistematik bir şekilde engellenen Kıbrıs Türk toplumunun ileriki yıllarda karşılaştığı iktisadi ve

türevi ambargolar, günümüzde hala daha devam etmekte ve ciddi sıkıntıları gündeme getirmektedir.

Yakın geçmişte adanın müzakere tarihlerine baktığımızda, özellikle Annan Planı ve Crans Montana Görüşmeleri belki de en çok ilerleme kaydedilen süreçlerden iki tanesiydi. Ancak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıs Türklerine karşı bakış açısı her zaman belli bir temele oturtulmuş, değiştirilemez şekilde “azınlık” tanımını savunan bir görüşle bağdaşmaktadır. Yine aynı şekilde refahını, sadece kendisine ait olmayan deniz kaynaklarını paylaşma yanlısı olmayan GKRY'den dolayı bu görüşmelerden sonuç alınamamış ve süreçler ardı ardına çökmüştür. Genel itibariyle Kıbrıs Sorunu ile Doğu Akdeniz çevresi uyuşmazlıklar da çift yönlü, birbirini etkileyen iki dinamik haline gelmiş ve kısır bir döngüye doğru sürüklenmektedir.

Doğu Akdeniz deniz alanlarında sürdürülen GKRY-Yunan tezleri Kıbrıs sorununu kalıcı hale getirme riskini taşırken, diğer yandan olumlu olarak iki devletli çözüm ihtimalini daha da artırmaktadır. KKTC'nin tanınmasına yönelik girişimler bu noktada artmalıdır, ziyadesiyle bu model Kıbrıs Türk toplumu açısından daha avantajlı ve karlı olacaktır.

Kaynakça

- Acer, Y. (2002). Ege Kıta Sahaneliği Sorununda Türkiye'nin Hukuki Durumu: Uluslararası Yargı Kararları Işığında Bir Değerlendirme. *Avrasya Dosyası*, 8(4), 189-209. Erişim adresi (21.07.2020): <https://www.21yyte.org/assets/uploads/files/189-209%20Yucel%20Acer.pdf>
- Acer, Y. (2019). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı. *SETA, Aralık*(301), 7-15. Erişim adresi (20.07.2020): <https://setav.org/assets/uploads/2019/12/A301.pdf>
- Ak, G. (2014). Sovereign British Bases on Cyprus and Their Impacts on the Maritime Delimitation in the Eastern Mediterranean. *Alternatives Turkish Journal of International Relations*. 13(4), 59-69. Erişim adresi (20.07.2020): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/19350>
- Arslan, M.İ. (2019, 29 Aralık). *KKTC Başbakanı Tatar: Rum yönetiminin Hafter ile iş birliği kabul edilemez*. Erişim adresi (07.04.2020): <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktc-basbakani-tatar-rum-yonetiminin-hafter-ile-is-birligi-kabul-edilemez/1687028>.
- Başeren, S.H. (2010). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı. *Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları (TÜDAV)*. Yayın No:31. Erişim adresi (19.07.2020): http://tudav.org/wp-content/uploads/2018/04/Dogu_Akdeni_-yetki-_alanlari_uyusmazligi.pdf

- Boyraz, H.M. & İstikbal, D. (2019). Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Ekonomi-Politik Bir Yaklaşım. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 3(5), 69-86. Erişim adresi (19.07.2020): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/917912>
- Doğru, S. (2015). Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması. *TBB Dergisi*, (119), 503-554. Erişim adresi (20.07.2020): <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/ViewPDF-dogu-akdenizde-hidrokarbon-kaynaklari-ve-uluslararasi-hukuka-gore-bolgedeki-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolge-alarinin-sinirlendirilmesi-1503>
- Ercümen, M.A. (2016). Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti. *INSAMER*, Erişim adresi (25.03.2020): https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html.
- European Union (2020, February 13; 2020, May 4). *The 27 member countries of the EU*. Erişim adresi (21.07.2020): https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en#tab-0-1 and https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/cyprus_en
- Kedikli, U. & Çalağan, Ö. (2017). Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz’in Önemi. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2017(1), 120-138. Erişim adresi (21.07.2020): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/770057>
- Kıbrıs Radyo Yayın Kurumu (KRYK, 2017, 2 Eylül). *N. Anastasidis: Akıncı'nın iki devletli çözüm görüşü kabul edilemez*. Erişim adresi (04.04.2020): <http://www.riknews.com.cy/tr/index.php/component/k2/item/26874-n-anastasidis-ak-nc-n-n-iki-devletli-coezuem-goeruesue-kabul-edilemez>.
- Kuran, S. (2020). *Uluslararası Deniz Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kütükçü, M.A. & Kaya, İ.S. (2016). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye’nin Hukuki Durumu. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2/1), 81-96. (2016). Erişim adresi (20.07.2020): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/313283>
- NTV (2019, 25 Aralık). *KKTC’ye Geçitkale’nin ardından deniz üssü (Libya anlaşmasının mimarı konuştu)*. Erişim adresi (04.04.2020): <https://www.ntv.com.tr/turkiye/kktcye-gecitkale-nin-ardindan-deniz-ussu-libya-anlasmasinin-mimari-konustu,dGPKXmTxskSk4GjYI45KCg>.
- Özbey, Mustafa (2019, 2 Aralık). *Tweet*. Erişim adresi (05.04.2020): <https://twitter.com/Mustafa52341612/status/1201507413448413184> ve <https://pbs.twimg.com/media/EKycnqmWsAEhoAU?format=jpg&name=small>.
- Peker, H.S., Öztürk Oktay, K. & Şensoy, Y. (2019). Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye’nin Enerji Güvenliği. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(1), 85-106. Erişim adresi (20.07.2020): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/711848>
- Şahin, G. (2019). Orta Doğu ve Doğu Akdeniz’in Önemi: Tehditler, Riskler, Fırsatlar ve Türkiye. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 15(29), 199-230. Erişim adresi (20.07.2020): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/695597>
- TRT Haber (2019, 14 Haziran). *10 Soruda Doğu Akdeniz’de Enerji Denklemi*. Erişim adresi (05.04.2020): <https://www.trthaber.com/haber/infografik/10-soruda-dogu-akdenizde-enerji-denkleme-419345.html>.
- USGS. (2010, March). Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean. Fact Sheet. No:3014. *US Department of the Interior: US Geological Survey (USGS)*. Erişim adresi (21.07.2020): <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf>
- Yaycı, C. (2011). Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 7(14), 17-41. Erişim adresi (21.07.2020): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84509>
- Yaycı, C. (2019). *Libya Türkiye’nin Denizden Komşusudur: Doğu Akdeniz’de Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü*. İstanbul: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

- Yaycı, C. (2019). *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*. İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı.
- Yaycı, C. (2020). *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.